Pregledni naučni rad
UDK:316.624:004.738.5-053.6
DOI:10.7251/ZND2601092G

PREVENCIJA ONLINE NASILJA MEĐU MLADIMA: MEDIJSKA I INFORMACIJSKA PISMENOST ILI ZABRANA DRUŠTVENIH MREŽA?

dr. Jelena Gakovic*[28]*, vanredna profesorica
Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet

Jasmina Gerin Pelo, MA*[29]*, viša asistentica
Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru – Nastavnički fakultet

Apstrakt: *Društvene mreže predstavljaju važan segment digitalnog života u savremenom društvu. Kao dominantan prostor komunikacije i kreativnog izraza među mladima, društvene mreže se zloupotrebljavaju i kao sredstvo cyberbullying-a uz ozbiljne psihološke posljedice. Dodatno, algoritmi društvenih mreža određuju vidljivost sadržaja prema kriterijima veće interaktivnosti, što doprinosi širenju nasilnog ili štetnog ponašanja u digitalnom prostoru. S pojavom umjetne inteligencije javljaju se i novi izazovi, zbog čega je važno osigurati da se na institucionalnom nivou donose pravovremene, informisane odluke o najprikladnijim strategijama i regulativnim pristupima da bi se zaštitila djeca i mladi kao posebno ranjive društvene grupe. Kao odgovor na društvenu zabrinutost u vezi sa negativnim uticajem socijalnih mreža na sigurnost i razvoj djece i adolescenata, na globalnom nivou je primjetan trend uvođenja zabrane ili razmatranja restrikcija za korištenje društvenih mreža maloljetnim osobama. Mjerama se nastoje, između ostalog, ukinuti i digitalni kanali cyberbullying-a i smanjiti rizici za izloženost neprikladnim ili štetnim sadržajima. Kao dodatni argumenti navode se psihološka dobrobit mladih i podsticaj za vršnjačku socijalizaciju uživo. Alternativni pristup podrazumijeva kontinuirano provođenje edukacije kroz programe medijske i informacijske pismenosti (MIL) koji imaju za cilj jačanje digitalne otpornosti mladih osoba. Navedeni programi nastoje kod mladih razviti kritičko razumijevanje digitalnih medija, odgovorno online ponašanje te sposobnost prepoznavanja i reagovanja na različite oblike digitalnog nasilja. Ovaj rad polazi od dva navedena pristupa u nastojanju da doprinese boljem razumijevanju učinkovitosti regulatornih, odnosno, edukativnih mjera u suzbijanju online nasilja među mladima, kao i umanjivanju potencijalnih rizika i negativnih posljedica po njihovo mentalno i fizičko zdravlje. Temelji se na analizi relevantne naučne literature i komparativnom pregledu savremenih regulatornih i obrazovnih pristupa u prevenciji online nasilja među mladima. U tom kontekstu postavlja se pitanje u kojoj mjeri restriktivne mjere, poput zabrane društvenih mreža, dugoročno doprinose smanjenju online nasilja među mladima u odnosu na edukativne pristupe koji se temelje na razvoju medijske i informacijske pismenosti.*

Ključne riječi: *online nasilje, mladi, društvene mreže, regulacija, medijska i informacijska pismenost*

[28] jelena.gakovic@ff.unsa.ba

[29] jasmina.gerin@unmo.ba

Uvod

Ubrzani razvoj digitalnih tehnologija i masovna upotreba društvenih mreža i pametnih telefona među mladima temeljito su izmijenili socijalno okruženje u kojem djeca i adolescenti odrastaju, stvarajući nove prostore za komunikaciju, ali i za različite oblike nasilja i rizičnog ponašanja. Online nasilje medu mladima (cyberbullying, uznemiravanje, govor mržnje i drugi oblici digitalne agresije), nametnulo se kao jedno od centralnih pitanja u izučavanju populacije mladih, javnog zdravlja kao i obrazovnih programa i politika. U datim okolnostima, posebno je aktuelan izazov koji donosi rapidni razvoj vještačke inteligencije (AI) i algoritamska manipulacija koji ne samo da su ubrzali širenje online nasilja medu mladima, već su strukturalno izmijenili uslove pod kojima ono nastaje i reproducira se, nadmašujući postojeće kapacitete institucionalnog i zakonodavnog odgovora.

Upravo radi toga, motivacija ovog rada proističe iz potrebe da se sistemski propitaju negativne posljedice zloupotrebe društvenih mreža i drugih digitalnih kanala za *online* nasilje medu adolescentima, s posebnim fokusom na starosnu grupu ispod šesnaest godina. Ta starosna granica nije odabrana slučajno, jer upravo se 16 godina sve jasnije etablira kao minimalna dopuštena starost za korištenje platformi društvenih medija u regulatornim naporima na međunarodnom nivou. Medu državama koje su krenule tim putem posebno se izdvaja Australija, čiji zakonodavni okvir uzimamo kao studiju slučaja za razmatranje *pro et kontra* argumenata.

Ovaj rad, dakle, ima za cilj analizirati fenomen online nasilja medu mladima kroz četiri međusobno povezana nivoa. U prvom dijelu razmatraju se oblici i karakteristike *online* nasilja u digitalnom okruženju, s posebnim osvrtom na terminološke rasprave i tipološke razlike između pojedinih manifestacija. Drugi dio posvećen je teorijskom okviru i pregledu dosadašnjih istraživanja, uključujući vezu između vršnjačkog nasilja *offline* i digitalnog vršnjačkog nasilja, dokazane psihofizičke posljedice po mlade kao što su anksioznost, depresija i zavisnost, te ulogu algoritama društvenih mreža u oblikovanju rizičnih okruženja. Treći analitički segment bavi se savremenim regulatornim i edukativnim pristupima prevenciji, s naglaskom na medijsku i informacijsku pismenost kao ključni preventivni alat. Konačno, rad zaključuje analizom restriktivnog pristupa zaštite mladih na primjeru Australije, čiji zakon o zabrani pristupa društvenim mrežama za korisnike ispod šesnaest godina predstavlja jedan od prvih regulatornih eksperimenata u ovom području do danas. Kroz ovakvu strukturu, istraživački rad nastoji doprinijeti razumijevanju kompleksne dinamike online nasilja među i/ili prema adolescentima, te ponuditi analitičku osnovu za informirano kreiranje politika njihove zaštite u domaćem i međunarodnom kontekstu. U radu koristimo metodu uporedne analize radi komparacije relevantnih teorijskih pristupa, istraživačkih nalaza i politika usmjerenih na regulaciju korištenja društvenih mreža ili edukativnih programa medijske i informacijske pismenosti u različitim kontekstima s ciljem identifikovanja sličnosti, razlika i ključnih faktora koji utiču na posmatrani fenomen.

Oblici i karakteristike online nasilja među mladima u digitalnom okruženju

Kao što omogućava intenzivnu i brzu komunikaciju, digitalno okruženje istovremeno generira i nove oblike nasilja koji prevazilaze tradicionalne okvire vršnjačkih konflikata (Privitera & Campbell, 2009). U tom kontekstu, online nasilje se sve češće prepoznaje kao specifičan oblik društvene devijacije u digitalnom prostoru. U najširem smislu, *online* nasilje može se definirati kao oblik agresivnog i štetnog ponašanja koje se odvija putem digitalnih tehnologija s ciljem narušavanja psihološkog, socijalnog ili emocionalnog integriteta pojedinca. Ovakvo određenje korespondira i sa širim sociološkim pristupima nasilju, prema kojima nasilje podrazumijeva svaku namjernu upotrebu moći ili sile koja može rezultirati štetom za drugu osobu (Krug et al., 2002; Hinduja & Patchin, 2025).

U teorijskom smislu, online nasilje se često klasificira prema načinu izvršenja na direktne i indirektne oblike. Direktno nasilje podrazumijeva neposrednu komunikaciju između počinitelja i žrtve, kao što su uvredljive ili prijeteće poruke. Nasuprot tome, indirektno nasilje uključuje posredovane oblike djelovanja, poput širenja glasina ili objavljivanja sadržaja koji narušavaju reputaciju žrtve (Bijelić, 2010). Indirektni oblici posebno su značajni jer često uključuju širu publiku i mogu rezultirati dugotrajnijim socijalnim posljedicama. U nekim slučajevima, nasilje se realizira i preko trećih osoba koje nisu svjesne svoje uloge u procesu, što dodatno komplikuje identifikaciju počinitelja i kontrolu takvog ponašanja. Vijeće Evrope definira *online* nasilje (*cyberviolence*) kao relativno novi fenomen koji obuhvata širok spektar krivičnih djela, zbog čega je još uvijek teško precizno ga definirati. Radna grupa T-CY za *online* nasilje i druge oblike nasilja, u okviru svog *Mapping Study on Cyberviolence*, definirala je online nasilje kao: „Korištenje kompjuterskih sistema za izazivanje, olakšavanje ili prijetnju nasiljem nad pojedincima, što rezultira (ili može rezultirati) fizičkom, seksualnom, psihološkom ili ekonomskom štetom ili patnjom, i može uključivati eksploataciju okolnosti, karakteristika ili ranjivosti pojedinca“ (Council of Europe, 2018). U nekim definicijama dodatno se naglašava i neravnoteža moći između počinitelja i žrtve, čime se ovaj fenomen konceptualno povezuje s tradicionalnim vršnjačkim nasiljem (Smith et al., 2008). Također, pojedini autori ukazuju na to da se radi o digitalno posredovanom obliku nasilja koji zadržava osnovne karakteristike agresije, ali ih transformira kroz specifičnosti virtualnog okruženja (Ybarra i Mitchell, 2004).

Online nasilje među mladima manifestuje se kroz širok spektar ponašanja koja se razlikuju prema načinu izvršenja, intenzitetu i posljedicama. Jednu od najdetaljnijih tipologija daje Willard (2004), koja razlikuje više oblika *online* nasilja, među kojima se izdvajaju: otvoreno vrijeđanje i sukobljavanje (*flaming*), kontinuirano uznemiravanje i slanje prijetećih poruka, *cyberstalking* kao oblik dugotrajnog praćenja i zastrašivanja, širenje neistinitih ili ponižavajućih informacija o drugima (*denigration*), lažno predstavljanje i manipulacija identitetom, neovlašteno dijeljenje privatnih informacija ili sadržaja (*outing*), te namjerno isključivanje pojedinaca iz online zajednica.

Pored ove klasifikacije, empirijska istraživanja ukazuju da se nasilje često realizira kroz konkretne prakse poput slanja uvredljivih poruka, objavljivanja kompromitirajućih fotografija, širenja glasina, kao i zloupotrebe ličnih podataka (Patchin & Hinduja, 2025; Kowalski et al., 2014). Važno je naglasiti da se ovi oblici mogu međusobno preplitati i pojavljivati simultano, čime se dodatno povećava njihov štetni potencijal.

Pregled dosadašnjih istraživanja i teorijski okvir za razumijevanje online nasilja među mladima

Razumijevanje savremenog vršnjačkog nasilja u digitalnom dobu zahtijeva odmak od tradicionalne dihotomije između fizičkog i virtualnog prostora, budući da su te dvije sfere u svakodnevici djece i mladih duboko isprepletene. Djeca od najranije dobi djeluju u okruženju „stvarne virtualnosti“ (Castells, 2000) u kojem se *online* i *offline* iskustva međusobno nadopunjuju i preklapaju, a digitalne platforme ne funkcioniraju više samo kao tehnički alati, već kao relevantni društveni konteksti unutar kojih se odvijaju procesi socijalizacije, učenja i samoizražavanja, ali i različiti oblici rizičnih interakcija. U tom smislu, kako ističe UNESCO (2024) u izvještaju *Safe to Learn and Thrive*, nasilje među vršnjacima više nije ograničeno na fizičke prostore poput školskog dvorišta, već poprima oblik tzv. digitalnog kontinuuma, pri čemu se konflikti započeti u neposrednoj interakciji nastavljaju, intenziviraju i trajno bilježe u *online* prostoru.

Ovakva transformacija nasilja zahtijeva i dublje teorijsko razumijevanje specifičnosti digitalnog okruženja. Jedan od ključnih koncepata u tom pogledu razvija John Suler (2004) kroz teoriju „online disinhibicijskog efekta“, kojom se objašnjava kako karakteristike digitalne komunikacije – poput anonimnosti, nevidljivosti i asinkronosti – djeluju kao svojevrsni psihološki štit koji umanjuje društvene inhibicije i empatijski odgovor. Posljedica toga je pojava intenzivnijih i često

surovijih oblika ponašanja nego u neposrednoj komunikaciji, što pomaže objasniti zašto pojedinci koji su u *offline* okruženju povučeni ili socijalno inhibirani u digitalnom prostoru mogu preuzeti ulogu agresora. Ovaj fenomen ukazuje na to da digitalno okruženje ne djeluje samo kao kanal komunikacije, već kao specifičan socijalni kontekst koji aktivno transformira obrasce ponašanja i redistribuira odnose moći među učesnicima interakcije.

U takvom kontekstu posebno dobija na značaju potreba za kontinuiranim i analitičkim praćenjem načina na koje djeca koriste digitalne medije, kako bi se pravovremeno prepoznali obrasci ponašanja, rizici i promjene u vršnjačkim odnosima (Livingstone & Smith, 2014; Boyd, 2014). Takvi uvidi predstavljaju temelj za razvoj empirijski utemeljenih javnih politika, obrazovnih programa i preventivnih intervencija usmjerenih na zaštitu i osnaživanje djece u digitalnom okruženju.
Istovremeno, sigurnost i kvaliteta tog okruženja uveliko zavise od uloge odraslih i šire društvene zajednice. Porodica ima centralnu ulogu u oblikovanju digitalnih navika i interpretaciji rizika, dok vršnjačke grupe djeluju kao ambivalentni prostori – istovremeno izvori podrške i potencijalnih normativnih pritisaka (Kowalski et al., 2014). Obrazovne institucije, kroz sistematski razvoj digitalnih kompetencija i kritičke medijske pismenosti, doprinose jačanju otpornosti djece na različite oblike digitalnog nasilja i manipulacije (Hobbs, 2010). Paralelno s tim, institucije i društvo u cjelini imaju odgovornost da uspostave normativne i zaštitne okvire koji će dugoročno osigurati dobrobit djece u kompleksnim uvjetima digitaliziranog društva.

Rezultati istraživanja u oblasti zaštite od nasilja koje je provedeno u Srbiji 2024. godine obuhvatilo je 5200 ispitanika nam pokazuju da su među učenicima najčešće zastupljeni sljedeći oblici online nasilja: fotografisanje i snimanje bez dozvole, izostavljanje i isključivanje iz grupe ili aktivnosti na internetu i slanje uvredljivih ili prijetećih poruka putem interneta. Također, posljednjih godina, s porastom dostupnosti alata zasnovanih na generativnoj vještačkoj inteligenciji (engl. *Generative Artificial Intelligence*), pojavljuju se novi načini zloupotrebe tehnologije, kao što su: kreiranje lažnih ili kompromitujućih sadržaja, manipulacija glasom i likom u svrhu obmane ili ucjene, automatizirano generisanje štetnih ili uznemirujućih poruka, ciljano uznemiravanje i širenje dezinformacija i drugo (Popadić et al., 2025: 234).

Ova promjena u dinamici moći direktno utiče na sigurnost i psihofizički razvoj mladih, što potvrđuju podaci *EU Kids Online* (2025) istraživanja za regiju Balkana. Istraživanje ukazuje na to da preko 50% djece svjedoči online agresiji, ali kritična tačka je nemogućnost „bijega“ od nasilnika (Ciboci Perša, Kanižaj, Potočnik, 2025). Prema nalazima UNESCO-a (2025), žrtve *online* nasilja trpe teže psihološke posljedice jer digitalni prostor omogućava nasilniku da uđe u privatnu sferu djeteta 24 sata dnevno, uništavajući osjećaj sigurnosti u vlastitom domu. Sistematski pregledi recentne literature ukazuju na izrazito visoke stope internaliziranih problema među žrtvama *cyberbullying*a, pri čemu pojedine studije bilježe prevalenciju depresivnih simptoma i do 90% te anksioznosti do 87%, iako ove vrijednosti variraju u zavisnosti od metodologije i karakteristika uzorka (Wang & Wang, 2025). Povezanost između vršnjačkog nasilja i suicidalnih misli (u nekim studijama, koje pregled obuhvata, oko 19% žrtava prijavljuje pokušaje suicida) je u ovim istraživanjima potvrđena kao alarmantna, s obzirom na to da žrtve digitalnog maltretiranja imaju dvostruko veće šanse za razvoj suicidalnih ideja u poređenju sa žrtvama „klasičnog“ *bullyinga* (ibid, 2025).

Problem se dodatno produbljuje kada u analizu uključimo i neurobiološke efekte u vezi sa automatskim mehanizmima društvenih mreža. Platforme poput *Instagram-a*, *TikTok-a* ili *Snapchat-a* koriste algoritamski uređene povratne petlje nagrađivanja koje ciljaju na dopaminsku sklonost ponašanju nagrađivanja, odnosno sistem nagrađivanja u mozgu koji je posebno izražen kod adolescenata. Mehanizmi kao što su lajkovi, notifikacije, beskonačno skrolanje i personalizirani sadržaj služe kao varijabilna nagrada – oblik povremenog nagrađivanja koji pojačava angažman i naviku provjeravanja sadržaja (Alter, 2017). Takve strukture ponašanja mogu izazvati povećanu neuralnu aktivnost u regijama mozga povezanima s nagradnim sistemom i potencijalno otežati

sposobnost odbijanja impulsa za ponovnim uključivanjem u mrežu (Meshi et al., 2015; Steinberg, 2008). Ove psihološke sklonosti dodatno se pojačavaju načinom na koji funkcioniraju algoritmi društvenih mreža, koji često favorizuju sadržaj koji izaziva jače emocionalne reakcije, pa se tako postepeno učvršćuju obrasci ponašanja korisnika.

Pored neurobioloških efekata, fenomen *Fear of Missing Out* (FOMO) – strah od propuštanja – povezan je s intenzivnim i često kompulzivnim korištenjem društvenih mreža. Istraživanja pokazuju da visoki nivoi FOMO-a koreliraju s tendencijama problematičnog ili ovisničkog korištenja društvenih mreža, a ljudi koji osjećaju FOMO imaju veću sklonost da provjeravaju aplikacije i „drže korak“ sa svakom reakcijom ili aktivnošću drugih korisnika (Brailovskaia i Margraf, 2024). Ove neurobiološke i psihološke dinamike, podržane savremenom literaturom, ne impliciraju da su društvene mreže biološki uzročnici ovisnosti na isti način kao psihoaktivne supstance, ali jasno pokazuju kako dizajn platformi i psihološki mehanizmi nagrađivanja mogu doprinijeti navikama ponašanja koje nalikuju uzorku ovisnosti – posebno kod mladih korisnika koji su neurobiološki i socijalno najosjetljiviji (Wang & Wang, 2025)

U okviru projekta „Sigurnost djece na internetu“, u okviru međunarodne inicijative *EU Kids Online*, istraživačka agencija Valicon je tokom maja i juna 2025. godine provela kvantitativno istraživanje u osnovnim i srednjim školama, u okviru kojeg je bilo uključeno 1172 ispitanika. U sklopu kompetencija digitalne pismenosti, istraživali su u kolikoj mjeri djeca prepoznaju ulogu algoritama u kontekstu tehnologija. Pritom se vide razlike u upoznatosti s radom algoritama, ali i nekih drugih obilježja i karakteristika koje možemo prepoznati u online svijetu. U odgovorima na postavljene tvrdnje većina pokazuje kako su upoznati s osnovnim zakonitostima rada algoritama, ali ipak postoje značajne razlike te zamjetan broj djece kojima nedostaju ova specifična znanja i vještine (Ciboci Perša, Kanižaj, Potočnik, 2025). Upravo tu ulogu algoritama UNESCO (2025) identifikuje kao jedan od ključnih faktora rizika; algoritmi nisu neutralni, već su programirani da favorizuju sadržaj koji izaziva visok *engagement*. Budući da bijes, sukobi i javno poniženje generišu najviše interakcija, algoritmi nesvjesno promoviraju nasilni sadržaj, čineći ga viralnim i uvlačeći hiljade pasivnih posmatrača u traumu žrtve.

Spomenuta algoritamska radikalizacija stvara eho komore u kojima se agresivno ponašanje normalizuje, dok se žrtve osjećaju izolovanije nego ikada prije. Kako bi se odgovorilo na ovaj izazov, UNESCO (2024) zagovara holistički pristup obrazovanju koji ne uključuje samo digitalno opismenjavanje djece, već i strogu regulaciju odgovornosti tehnoloških kompanija za sadržaj koji njihovi algoritmi pojačavaju. Bez sistemskog povezivanja psihološke podrške, edukacije nastavnika i pritiska na platforme, online prostor će ostati neregulisan poligon koji direktno ugrožava mentalno zdravlje generacija u razvoju.

Djeca u dobi od 10 do 16 godina ističu da su se u posljednjih godinu dana prema njima najčešće ponašali loše zbog njihovog izgleda ili ponašanja (46,5%), mišljenja ili uvjerenja (43,5%), visine ili težine (41,2%) te simpatije (40,1%). Pritom dječaci češće navode da su prema njima loše postupali zbog porijekla porodice, boje kože, religije i invaliditeta. U posljednjih godinu dana oko četvrtine djece primilo je poruke ili sadržaje seksualnog tipa, pri čemu se učestalost izrazito povećava s dobi, bez značajnih razlika između djevojčica i dječaka. Gotovo svako deseto dijete takve sadržaje prima barem jednom tjedno ili češće, što upućuje na kontinuiran obrazac izloženosti, a ne samo na sporadične incidente. Posebno je zabrinjavajuće da je 32,4% djece takve poruke primilo od nepoznate osobe, dok značajan dio dolazi i iz vršnjačkih, školskih i romantičnih odnosa. Djeca puno rjeđe sama šalju ili objavljuju seksualne sadržaje pri čemu su dobne razlike izražene i kao najrizičnija skupina se ističu djeca oko 15. godine (Ciboci Perša, Kanižaj, Potočnik, 2025). U svjetlu rezultata ovog i drugih navedenih istraživanja koja imaju slične zabrinjavajuće zaključke, postaje evidentno zašto je neophodna strožija i dobno-specifična regulacija digitalnog prostora, kao i edukacija u prevenciji *online* nasilja o čemu će biti riječi u narednom poglavlju.

Regulatorni i edukativni pristupi u prevenciji online nasilja/cyberbullying-a

Savremeno digitalno okruženje, obilježeno intenzivnom upotrebom društvenih mreža i stalnom *online* prisutnošću mladih, otvorilo je prostor za nove oblike društvenih interakcija, ali i za nove forme nasilja. *Cyberbullying* se u tom kontekstu ne pojavljuje kao pojedinačni događaj, već kao strukturalni problem digitalnog društva koji reflektuje šire obrasce komunikacije, moći i identiteta u *online* prostoru. Upravo zbog toga, Evropska unija razvija sveobuhvatan pristup prevenciji ovog fenomena, nastojeći uskladiti regulatorne mehanizme s edukativnim strategijama i društvenim inicijativama. Ove mjere dodatno su operacionalizirane kroz Akcioni plan Evropske unije za borbu protiv *cyberbullying - a*, razvijen u okviru šireg strateškog perioda 2024–2029, koji integriše regulatorne, edukativne i društvene mehanizme zaštite mladih u digitalnom prostoru uz kontinuirano praćenje i evaluaciju efekata primijenjenih mjera (European Commission, 2026a). Takav pristup ukazuje na svijest da je riječ o složenom društvenom problemu koji zahtijeva višeslojnu intervenciju, a ne parcijalna rješenja.

U središtu regulatornog odgovora nalazi se *Digital Services Act*, koji predstavlja jedan od najznačajnijih pokušaja institucionalnog uređenja digitalnog prostora u evropskom kontekstu. Njegova važnost ne ogleda se samo u tehničkim aspektima regulacije platformi, već prije svega u redefinisanju njihove odgovornosti prema korisnicima. Naime, prema smjernicama Evropske komisije, platforme su obavezne osigurati visoke standarde sigurnosti i zaštite, posebno kada je riječ o maloljetnicima (European Commission, 2026a). Time se digitalne platforme više ne posmatraju kao neutralni posrednici, već kao aktivni akteri koji snose dio odgovornosti za sadržaje i interakcije koje omogućavaju.

Ova promjena perspektive dodatno je naglašena kroz mehanizme uklanjanja štetnog sadržaja i uvođenje tzv. *trusted flaggers,* čime se nastoji ubrzati proces identifikacije i sankcionisanja nasilnih oblika ponašanja u *online* prostoru (European Parliamentary Research Service, 2026). Osim toga, regulacija uključuje upotrebu tehničkih alata poput AI detekcije štetnog sadržaja, filtera i aplikacija za prijavu nasilja, čime se povećava efikasnost prevencije i intervencije. U tom smislu, regulacija poprima oblik svojevrsne institucionalne kontrole nad digitalnim komunikacijama, pri čemu se nastoji uspostaviti ravnoteža između slobode izražavanja i zaštite korisnika. Ipak, ostaje otvoreno pitanje u kojoj mjeri ovakvi regulatorni okviri mogu pratiti brzinu tehnoloških inovacija, posebno u kontekstu razvoja umjetne inteligencije i novih oblika digitalne manipulacije.

Istovremeno, regulatorni okvir nije ograničen isključivo na kontrolu sadržaja, već uključuje i zaštitu privatnosti i identiteta korisnika, posebno djece. U tom kontekstu, *General Data Protection Regulation* ima ključnu ulogu, jer osigurava standarde zaštite ličnih podataka i postavlja granice njihovoj zloupotrebi. EU inicijative dodatno naglašavaju potrebu za razvojem sistema verifikacije dobi i sigurnijih digitalnih okruženja, čime se nastoji smanjiti izloženost mladih rizičnim sadržajima i interakcijama (European Commission, 2026a). Ovakav regulatorni pristup jasno sugerira tendenciju „disciplinovanja“ digitalnog prostora, u kojem se sloboda djelovanja sve više usklađuje s normama sigurnosti i odgovornosti. Ujedno se naglašava važnost psihološke i socijalne zaštite mladih, s obzirom na potencijalne posljedice *cyberbullying* - a kao što su depresija, anksioznost, socijalna izolacija i pad akademskog uspjeha (Kowalski et al., 2014; Livingstone & Smith, 2014).

Ipak, iako je normativni okvir značajno unaprijeđen, evropske politike eksplicitno naglašavaju da pravna regulacija sama po sebi nije dovoljna za suzbijanje *cyberbullying - a*. Upravo tu se otvara prostor za edukativne pristupe, koji imaju za cilj dugoročnu prevenciju kroz osnaživanje pojedinaca. U tom kontekstu, koncept medijske i informacijske pismenosti (MIL) dobija centralno mjesto, jer omogućava mladima da razviju kritički odnos prema digitalnim sadržajima i vlastitom ponašanju u online prostoru. MIL je međunarodno priznat kroz UNESCO *framework*, povezujući prava djece, digitalnu pismenost i edukaciju o odgovornom online ponašanju.

Prema obrazovnim politikama Evropske unije, edukacija predstavlja ključni alat za prevenciju i rano prepoznavanje *cyberbullying - a*, pri čemu se naglasak stavlja na razvoj digitalnih kompetencija, odgovornog ponašanja i razumijevanja medijskih poruka (European Commission, 2026b). Ovakav pristup ne podrazumijeva samo tehničko znanje, već i etičku dimenziju digitalne komunikacije, što dodatno proširuje ulogu obrazovanja u savremenom društvu. Poseban akcenat stavlja se i na razvijanje digitalnog građanstva *(digital citizenship*), koje uključuje svijest o pravima, odgovornostima i etici u *online* interakcijama.

Posebno je značajan tzv. *whole-school approach*, koji podrazumijeva uključivanje svih relevantnih aktera – nastavnika, učenika, roditelja i šire zajednice – u proces prevencije. Edukacija nastavnika, razvoj kurikuluma i implementacija programa digitalne etike predstavljaju ključne elemente ovog pristupa (European Commission, 2026b). Osim toga, EU akcioni plan predviđa i konkretne alate za podršku mladima, uključujući aplikacije za prijavu nasilja, pristup savjetodavnim centrima i mehanizme za pružanje pomoći žrtvama, čime se dodatno jača institucionalni odgovor na ovaj problem (European Commission, 2026c).

Da potreba za ovakvim integrisanim pristupom nije samo teorijska, potvrđuju i dostupni podaci. Prema Evropskoj komisiji, svaki šesti mladi korisnik interneta u EU bio je izložen *cyberbullying - u*, dok je svaki osmi učestvovao u takvim oblicima ponašanja. Također, *cyberbullying* čini značajan udio prijava *helpline* centrima, što dodatno ukazuje na njegovu rasprostranjenost i ozbiljnost (European Commission, 2026a). Ovi podaci dodatno potvrđuju da je uključivanje društvene zajednice, roditelja i vršnjaka u prevenciju ključno za dugoročne rezultate. Istovremeno, visok procenat građana EU prepoznaje ovaj problem kao prioritetan, što dodatno legitimira razvoj sveobuhvatnih politika prevencije (Better Internet for Kids, 2026).

Dakle, savremeni pristupi Evropske unije jasno pokazuju da *cyberbullying* ne može biti adekvatno adresiran unutar jednog disciplinarnog ili institucionalnog okvira. Naprotiv, riječ je o fenomenu koji zahtijeva sinergiju pravnih, obrazovnih i društvenih mehanizama. Regulacija kroz *Digital Services Act* i *General Data Protection Regulation* uspostavlja temelj sigurnosti i odgovornosti u digitalnom prostoru, dok edukativni pristupi, posebno kroz MIL, omogućavaju razvoj kompetencija koje dugoročno smanjuju rizik od nasilja. U tom spoju regulacije i edukacije, uz aktivno učešće šire društvene zajednice, oblikuje se okvir koji nudi najrealističniji odgovor na izazove *cyberbullying* - a u savremenom digitalnom društvu.

Restriktivni pristup u Australiji: zabrana društvenih mreža mladima ispod 16 godina

U ovom poglavlju, osvrćemo se na aktuelnu restrikciju pristupa društvenim mrežama preko primjera Australije koja je prva u svijetu napravila ovakav zakonski drastičan rez. Australijska zabrana društvenih mreža kao što su Tiktok, X, Instagram, Threads, Youtube, Facebook, Twitch, Snapchat, Kick i Reddit za mlađe od 16 godina, stupila je na snagu 10. decembra 2025. godine. Preciznije, radi se o *Online Safety Amendment (Social Media Minimum Age- SMMA) Bill 2024*, koji je Vlada Australije usvojila 28. novembra 2024. godine kao amandman na važeći zakon *Online Safety Act* 2021. Izmjena postojećeg zakonskog okvira dolazi kao odgovor na izraženu društvenu potrebu zaštite djece i mladih u online prostoru i uvodi obaveznu minimalnu dob od 16 godina za otvaranje naloga na društvenim mrežama. Također, zakon obavezuje platforme da preduzmu „razumne korake“ i spriječe pristup mlađim korisnicima, uz stroge nadzorne i kaznene mjere, kao i novčane sankcije do 49.5 miliona australijskih dolara. eSafety Commissioner, nezavisno regulatorno tijelo Vlade Australije zaduženo za sigurno online okruženje na internetu, ovdje dobija jaču i širu ulogu u provođenju zakona tako što prati i usmjerava njegovu primjenu. U okviru svojih nadležnosti, ova institucija je objavila i prvi izvještaj naslovljen *Social Media Minimum Age: Compliance update (2026)* koji prikazuje kako se primjenjuju i poštuju propisana pravila. U dokumentu se ističe da su mnoge velike platforme počele

uvoditi mjere za provjeru starosti korisnika, što predstavlja važan korak u jačanju zaštite maloljetnika na internetu. Međutim, naglašava se da sistemi za provjeru dobi još uvijek nisu dovoljno precizni i dosljedni, te da postoje tehnički i praktični izazovi u njihovoj primjeni tako da su aktivne istrage o nepoštivanju propisa od strane pet platformi (eSafety Commissioner, 2026). Ovo pitanje očekivano privlači značajnu pažnju javnosti te je predmet intenzivnih rasprava, pri čemu mediji kontinuirano izvještavaju o različitim stavovima i implikacijama ove mjere. Na osnovu preliminarnog uvida u recentne medijske sadržaje može se zaključiti da pitanje regulacije društvenih medija izaziva veliki interes, pri čemu vlade i relevantne institucije u Evropi i svijetu budno prate razvoj situacije u Australiji i sve učestalije javno istupaju sa planom da uvedu sličnu regulaciju u svojim zemljama.

Zanimljivo je primijetiti da međunarodna organizacija kao što je UNICEF Australija ima zadršku u vezi s ovim zakonom. Organizacija koja je globalni lider u promociji i zaštiti prava djece, iako pozdravlja pažnju koja se posvećuje poboljšanju digitalnog okruženja za mlade, kako navode svoj stav na zvaničnoj web stranici, smatra da sama zabrana nije dovoljna za rješavanje svih izazova s kojima se mladi susreću u online prostoru. Umjesto toga, UNICEF Australija zagovara pristup koji se temelji na unaprjeđenju sigurnosti samih platformi, ističući pritom i brojne pozitivne aspekte društvenih mreža, kao što su mogućnosti učenja i održavanja društvenih veza.

Isto tako, nevladina organizacija iz Australije koja se bavi zaštitom digitalnih prava, privatnosti i slobode izražavanja na internetu, Digital Rights Watch prati i analizira politike i zakone vezane za digitalni prostor, te javno zagovara uravnotežen pristup koji štiti korisnike bez prekomjernog ograničavanja njihovih prava. U tom kontekstu, i ova organizacija zauzima kritički stav prema restriktivnim mjerama poput zabrana društvenih mreža za mlade, smatrajući da bi fokus trebao biti na regulaciji tehnologija i algoritama, a ne na potpunom ograničavanju pristupa internetu. Naglašava se i da ukidanje društvenih mreža manjinskim grupama može dovesti do smanjenja njihove društvene inkluzije (Digital Rights Watch, 2025).

U konačnici, navedene mjere i rasprave ukazuju na kompleksnost regulacije digitalnog prostora te potrebu za balansiranim pristupom koji istovremeno štiti korisnike i usmjerava tehnološki razvoj ka društveno korisnim ciljevima. Iako društvene mreže donose brojne koristi, one također nose određene povećane rizike i probleme stvarajući nove kontekste za vršnjačku interakciju, a istovremeno proširujući dosege, intenzitet i vidljivost agresivnog ponašanja. S obzirom na to da je SMMA zakon u Australiji tek nedavno stupio na snagu, njegovi dugoročni učinci još se ne mogu pouzdano procijeniti, no analiza različitih perspektiva omogućila je bolje razumijevanje razloga njegova uvođenja te mogućih društvenih implikacija.

Istovremeno, postavlja se pitanje, da li restriktivne mjere poput zabrane pristupa društvenim mrežama dovode do stvarnog smanjenja *online* nasilja ili samo do njegovog premještanja na alternativne, manje regulirane digitalne prostore. Ova dilema ukazuje na potencijalne granice restriktivnog pristupa, posebno u globalno umreženom digitalnom sistemu.

Zaključak

Jedan od glavnih izazova današnjice je izražen nesklad između ubrzanog tempa tehnološkog razvoja i institucionalnih kapaciteta, te obrazovnih i zakonodavnih sistema da na njega pravovremeno odgovore. U tom smislu, početna dilema iz naslova rada poslužila nam je u svrhu analitičkog i kritičkog sagledavanja sektorskih odgovora dajući zaključno jasan odgovor da se zapravo ne radi o alternativnim pristupima, već o komplementarnim modusima društvene intervencije u suzbijanju online nasilja. Iz prethodne argumentacije proizilazi da MIL edukacija i restrikcija ne isključuju jedna drugu, te da, s obzirom na razmjere problema online nasilja, zapravo čine ključne aktere adekvatnog multisektorskog odgovora. Gledano iz te perspektive, normativna intervencija kroz zakonsku regulaciju i zabrane u datim uslovima predstavljaju neophodan politički odgovoran čin, posebno u

kontekstu zaštite ranjivih grupa djece i mladih. S druge strane, važno je naglasiti i da odrastanje u digitalnom dobu ne garantuje automatsku ili „urođenu“ sposobnost djece da prepoznaju i učinkovito odgovore na prijetnje u *online* okruženju (Hibert, 2017), radi čega je potrebno sistemski razvijati MIL (medijsku i informacijsku pismenost) da bi djeca stekla kritične vještine za odgovorno korištenje digitalnih tehnologija. Pored toga što pojedince uči potrebnim kompetencijama za kritičku procjenu sadržaja i zaštitu u digitalnom okruženju, procjenjuje se da učenje i razvoj kompetencija u oblasti medijske i informacijske pismenosti direktno doprinosi jačanju demokratskih društvenih vrijednosti i stavova (UNESCO, 2021). Ukazuje se dalje, da se kroz ovaj proces kod pojedinaca aktivno podstiču interkulturalni i međureligijski dijalog, kao i duboko poštovanje principa slobode izražavanja, slobode informisanja i slobode učešća. Pored toga, UNESCO ističe da MIL razvija toleranciju i poštovanje drugih, istovremeno jačajući samosvijest i spremnost na preispitivanje sopstvenih uvjerenja. Sve ove vrijednosti u direktnoj su suprotnosti onim koje stoje u korijenu legitimacije nasilja.

Uzimajući sve u obzir, analiza ovog rada jasno pokazuje da savremeno *online* nasilje među mladima nije moguće adekvatno razumjeti niti suzbiti bez uvida u njegovu višeslojnu prirodu, koja istovremeno obuhvata psihološke, tehnološke i društvene dimenzije. Društvene mreže više ne djeluju kao neutralni prostori komunikacije, već kao kompleksni socio-tehnički sistemi u kojima algoritamski dizajn aktivno oblikuje obrasce ponašanja i interakcije korisnika. U tom smislu, pokušaji parcijalnog rješavanja problema, bilo kroz isključivo restriktivne mjere ili isključivo edukativne pristupe, pokazuju se nedovoljnim za suočavanje sa složenošću digitalnog nasilja. Kao najrelevantniji okvir djelovanja nameće se integrirani pristup koji podrazumijeva simultano djelovanje na regulatornom, edukativnom i društvenom nivou, uz jasno definiranu odgovornost tehnoloških kompanija za efekte vlastitih algoritamskih sistema.

Posmatrano u cjelini, pitanje prevencije online nasilja među mladima ne svodi se na izbor između zabrane i edukacije, već na sposobnost savremenih društava da uspostave održivu ravnotežu između zaštite, slobode i odgovornosti u digitalnom prostoru, čime se otvara širi prostor za redefiniranje odnosa između tehnologije i društva u 21. stoljeću.

Literatura:

Alter, A. (2017). *Irresistible: The rise of addictive technology and the business of keeping us hooked.* New York, NY: Penguin Press

Better Internet for Kids. (2026): *EU action plan against cyberbullying*

Bijelić, J. (2010): *Klikni za nenasilje*. Zagreb: Ambidekster Klub

Brailovskaia, J i Margraf, J. (2024): From fear of missing out (FoMO) to addictive social media use:

The role of social media flow and mindfulness. *Computers in Human Behavior*. Volume 150, https://doi.org/10.1016/j.chb.2023.107984

Castells, M. (2000). *Uspon umreženog društva*. Zagreb: Golden marketing

Ciboci Perša, L., Kanižaj, I., Potočnik, D. (2025): *DIGITALNO DJETINJSTVO U HRVATSKOJ. Nacionalni rezultati međunarodnog istraživanja EU Kids Online 2025.* Zagreb: Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu

Council of Europe. (2018): *Mapping study on cyberviolence (T-CY)*. Strasbourg: Council of Europe

Digital Rights Watch. (2025). *Inquiry into the Internet Search Engine Services Online Safety Code and the under 16 social media ban*

eSafety Commissioner. (2026). *Social Media Minimum Age compliance update (March 2026)*.

European Commission. (2026a): *Cyberbullying: EU action plan to protect young people online*

European Commission. (2026b): *Safer Internet Day: Education and prevention of cyberbullying*

European Commission. (2026c): *Commission launches action plan to protect young people from cyberbullying*

European Parliamentary Research Service. (2026): *An EU plan to end cyberbullying*

Hibert, M. (2017). Kids on parade: vršnjačko nasilje na internetu: prevencija vršnjačkog i rodno-zasnovanog nasilja: jačanje partnerstava nastavnika i roditelja. In *Prevencija vršnjačkog i rodno zasnovanog nasilja: jačanje partnerstva nastavnika i roditelja*. TPO Fondacija.

Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2025). Cyberbullying through the lens of trauma: An empirical examination of US youth. *BMC Public Health,* https://doi.org/10.1186/s12889-025-22692-6

Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: A plan of action*. Washington, DC: Aspen Institute

Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston, P. W. (2014): *Cyberbullying: Bullying in the digital age* (2nd ed.). Wiley

Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., & Lozano, R. (ur.). (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization

Livingstone, S., & Smith, P. K. (2014). Annual research review: Harms experienced by child users of online and mobile technologies: the nature, prevalence and management of sexual and aggressive risks in the digital age. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(6), 635–654. https://doi.org/10.1111/jcpp.12197

Meshi, D., Tamir, D. I., & Heekeren, H. R. (2015). The emerging neuroscience of social media. *Trends in Cognitive Sciences*, 19(12), 771–782. https://doi.org/10.1016/j.tics.2015.09.004

Parlament Australije. (2024). *Online Safety Amendment (Social Media Minimum Age) Act 2024*.

Patchin, J..W. & Hinduja, S. (2025): Cyberbullying Data. Cyberbullying Research Center https://cyberbullying.org/2025-cyberbullying-data

Popadić, D., Pavlović, B., Kuzmanović, D., Petrović, D., Babović, M., Tošković, O. (2025): *Nasilje u školama i dobrobit učenika u Srbiji – nalazi istraživanja i preporuke*. Savet Evrope

Privitera, C., & Campbell, M. A. (2009): Cyberbullying: The New Face of Workplace Bullying? *Cyberpsychology & Behavior*, 12(4), 395–400. https://doi.org/10.1089/cpb.2009.0025

Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. & Tippett, N. (2008): Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry,* 49 (4), 376-385. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x

Steinberg, L. (2008). A social neuroscience perspective on adolescent risk-taking. *Developmental Review*, 28(1), 78–106. https://doi.org/10.1016/j.dr.2007.08.002

Suler, J. (2004): The Online Disinhibition Effect. *CyberPsychology & Behavior,* 7 (3), 321-326. https://doi.org/10.1089/1094931041291295

UNESCO. (2021). *Media and information literate citizens: Think critically, click wisely!*.

UNESCO (2024): *Safe to learn and thrive: Ending violence in and through education. Global Status Report on school violence and bullying*

UNESCO (2025): *International Day against Violence and Bullying at School including Cyberbullying: Strategic Guidelines*

UNICEF Australia. (n.d.). *Social media ban explainer*. https://www.unicef.org.au/unicef-youth/staying-safe-online/social-media-ban-explainer

Wang, J. i Wang, S. (2025): The Emotional Reinforcement Mechanism of and Phased Intervention Strategies for Social Media Addiction. MDPI. 15(5), 665; https://doi.org/10.3390/bs15050665

Willard, N. E. (2004). *I can't see you—you can't see me: How the use of information and communication technologies can impact responsible behavior.* Center for Safe and Responsible Internet Use

Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J. (2004): Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 27(3), 319-336. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2004.03.007

PREVENTION OF ONLINE VIOLENCE AMONG YOUTH: MEDIA AND INFORMATION LITERACY OR SOCIAL NETWORKS BAN?

dr. Jelena Gaković, Associate Professor,
University of Sarajevo – Faculty of Philosophy

Jasmina Gerin Pelo, MA, Senior Teaching Assistant,
„Džemal Bijedić“ University of Mostar – Faculty of Education

Abstract:*Social networks represent an important segment of digital life in modern society. As a dominant space for communication and creative expression among young people, social networks are also misused as a means of cyberbullying with serious psychological consequences. In addition, the algorithms of social networks determine the visibility of content according to the criteria of greater interactivity, which contributes to the spread of violent or harmful behavior in the digital space. With the advent of artificial intelligence, new challenges arise, which is why it is important to ensure that timely, informed decisions are made at the institutional level about the most appropriate strategies and regulatory approaches to protect children and youth as particularly vulnerable social groups. In response to social concerns regarding the negative impact of social networks on the safety and development of children and adolescents, there is a noticeable trend at the global level of introducing bans or considering restrictions on the use of social networks by minors. The measures aim, among other things, to abolish the digital channels of cyberbullying and reduce the risks of exposure to inappropriate or harmful content. The psychological well-being of young people and the incentive for live peer socialization are cited as additional arguments. An alternative approach implies continuous education through media and information literacy (MIL) programs aimed at strengthening the digital resilience of young people. The aforementioned programs aim to develop young people's critical understanding of digital media, responsible online behavior and the ability to recognize and react to various forms of digital violence. This paper draws from the two mentioned approaches in an effort to contribute to a better understanding of the effectiveness of regulatory, that is, educational measures in suppressing online violence among young people, as well as reducing potential risks and negative consequences for their mental and physical health. It is based on the analysis of relevant scientific literature and a comparative review of contemporary regulatory and educational approaches to the prevention of online violence among young people. In this context, the question arises to what extent restrictive measures, such as banning social networks, contribute to the reduction of online violence among young people in the long term compared to educational approaches based on the development of media and information literacy.*

Keywords: *online violence, youth, social networks, regulation, media and information literacy*